

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 165.195-047.37
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

MARIJA DŽIDA
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
marija.dzida@pilar.hr

Primljeno: 28. 10. 2022.
Prihvaćeno: 28. 11. 2022.
DOI: 10.21857/mnlqgcredy

EMOCIONALNE VJEŠTINE U RANOJ ADOLESCENCIJI - SPOLNE I DOBNE RAZLIKE

Tranzicija u adolescenciju donosi brojne promjene za djecu i adolescente. Adekvatno razvijene emocionalne vještine nužne su za uspješno suočavanje s izazovima tog razdoblja. Emocionalna jasnoća je emocionalna vještina koja se odnosi na razumijevanje vlastitih emocija. Dosadašnja istraživanja pokazuju da su u adolescenciji prisutne spolne i dobne razlike u izraženosti te vještine, no nije sasvim jasno kad se one javljaju. Cilj je ovog istraživanja provjeriti strukturu Upitnika emocionalne jasnoće te istražiti postoje li spolne i dobne razlike u emocionalnoj jasnoći u razdoblju koje obuhvaća period tranzicije u adolescenciju. Istraživanje je provedeno u sklopu projekta Dobrobit djeteta u kontekstu obitelji (CHILD-WELL) kojeg financira Hrvatska zaklada za znanost. U projektu je sudjelovalo 1548 djece koja pohađaju treći, četvrti, peti i šesti razred osnovne škole. U ovom istraživanju korištena je skraćena verzija Upitnika emocionalne jasnoće na hrvatskom uzorku djece. Djeca su također dala podatke o vlastitoj negativnoj emocionalnosti. Analize su pokazale da je skraćena verzija Upitnika emocionalne jasnoće usporediva za dječake i djevojčice, te za djecu u četvrtim, petim i šestim razredima osnovne škole. Nema značajnih dobnih razlika u ovom razvojnom periodu. Međutim, postojale su konzistentne spolne razlike. Dječaci su u odnosu na djevojčice iskazivali više razine emocionalne jasnoće od četvrtog do šestog razreda. No, dodatnim eksploratornim analizama utvrđeno je da spolne razlike nisu prisutne nakon kontrole dječje negativne emocionalnosti.

Ključne riječi: emocionalne vještine; emocionalna jasnoća; tranzicija u adolescenciju.

1. UVOD

Prijelaz iz srednjeg djetinjstva u ranu adolescenciju (između 9. i 13. godine života) predstavlja razdoblje u kojem većina djece prolazi kroz mnoge kognitivne i biološke promjene koje donose nove ranjivosti, ali i omogućuju razvoj kapaciteta za nošenje sa sve većim zahtjevima okoline.¹ Emocionalno doživljavanje također se mijenja ulaskom u adolescenciju. Istraživanja pokazuju da su emocionalna iskustva i ponašanja adolescenata jedinstvena, odnosno da se razlikuju od emocionalnih iskustava djece i odraslih osoba.² Ulaskom u ranu adolescenciju dolazi do pada u frekvenciji doživljavanja pozitivnih emocija te porast učestalosti negativnih emocija.³ Također, adolescenti iskazuju jači intenzitet i pozitivnih i negativnih emocija.⁴ Istraživanja ukazuju na to da su u ovom razdoblju prisutne i spolne razlike, gdje djevojčice doživljavaju emocije snažnijim intenzitetom u odnosu na dječake.⁵ Zbog navedenih promjena u emocionalnom doživljavanju, za djecu i adolescente u ovom razvojnog periodu moglo bi biti osobito važno da imaju adekvatno razvijene emocionalne vještine kako bi se mogli uspješno nositi sa zahtjevima ovog razvojnog razdoblja. U ovom radu usmjerit ćemo se na emocionalnu jasnoću kao jednu od emocionalnih vještina čiji se razvoj nastavlja tijekom tranzicije u ranu adolescenciju te će se istražiti spolne i dobne razlike u toj vještini kod djece dobi između 9 i 13 godina.

1.1. Emocionalna jasnoća - operacionalizacija

Emocionalna svjesnost (eng. *emotional awareness*) kao šira emocionalna vještina, odnosi se na svjesnost o mogućnosti doživljaja više različitih emocija istovremeno te na sposobnost identificiranja i imenovanja vlastitih emocija.⁶ Ta vještina

¹ Ellen A. SKINNER, Melanie J. ZIMMER-GEMBECK, "The development of coping: Stress, neurophysiology, social relationships, and resilience during childhood and adolescence", *Springer International Publishing AG*, 2016., 53-62.

² Natasha H. BAILEN, Lauren M. GREEN, Renee J. THOMPSON, "Understanding Emotion in Adolescents: A Review of Emotional Frequency, Intensity, Instability, and Clarity", *Emotion Review*, 11(1), 2019, 63-73.

³ Reed W. LARSON, Giovanni MONETA, Maryse H. RICHARDS, Suzanne WILSON, "Continuity, stability, and change in daily emotional experience across adolescence", *Child development*, 73(4), 2002., 1151-1165.

⁴ Ed DIENER, Ed SANDVIK, E., Randy LARSEN, "Age and sex effects for emotional intensity", *Developmental Psychology*, 21(3), 1985., 542-546.

⁵ N.H. BAILEN, L. M. GREEN, R. J. THOMPSON, n. dj., 63-73.

⁶ Carolyn SAARNI, *The Development of Emotional Competence*, The Guilford Press, 1999, 3-25.

najčešće se dijeli na stupanj u kojem pojedinac pridaje pažnju svojim emocijama (eng. *attention to emotions*) te na emocionalnu jasnoću (eng. *emotional clarity*), odnosno stupanj u kojem pojedinac razumije svoja emocionalna iskustva.⁷ Emocionalna jasnoća tako je jedna dimenzija emocionalne svjesnosti te se odnosi na identifikaciju i razumijevanje vlastitih emocionalnih iskustava. Emocionalna jasnoća u srednjem djetinjstvu i adolescenciji najčešće se mjeri pomoću Upitnika emocionalne jasnoće (eng. *Emotional Clarity Questionnaire*) kojeg su autorice Flynn i Rudolph⁸ prilagodile za djecu na osnovi upitnika za odrasle.⁹ U ovom istraživanju korištena je skraćena hrvatska verzija tog upitnika.

1.2. Emocionalna jasnoća djece i adolescenata

Djeca i adolescenti s visokom razinom emocionalne jasnoće mogu jasno prepoznati i razlikovati vlastite emocije. Dosadašnja su istraživanja pokazala da je emocionalna jasnoća povezana s različitim psihopatološkim simptomima i dobrobiti djece i adolescenata. Niže razine emocionalne jasnoće pozitivno su povezane s depresivnim simptomima,¹⁰ te negativno sa subjektivnom dobrobiti djece i adolescenata.¹¹ Niže razine emocionalne svjesnosti kao nadređeni konstrukt, također su

⁷ Carol L. GOHM, Gerald L. CLORE, "Individual Differences in Emotional Experience: Mapping Available Scales to Processes", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(6), 2000., 679–97.; Carol L. GOHM, Gerald L. CLORE, "Four Latent Traits of Emotional Experience and Their Involvement in Well-Being, Coping, and Attributional Style", *Cognition & Emotion*, 16(4), 2002., 495–518.

⁸ Megan FLYNN, Karen D. RUDOLPH, "A Prospective Examination of Emotional Clarity, Stress Responses, and Depressive Symptoms During Early Adolescence", *The Journal of Early Adolescence* 34(7), 2014., 923–39.; Megan FLYNN, Karen D. RUDOLPH, "The Contribution of Deficits in Emotional Clarity to Stress Responses and Depression". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(4), 2010., 291–97.

⁹ Peter SALOVEY, John D. MAYER, Susan Lee GOLDMAN, Carolyn TURVEY, Tibor P. PALFAI, "Emotional attention, clarity, and repair: Exploring emotional intelligence using the Trait Meta-Mood Scale", u J. PENNEBAKER (Ur.), *Emotion, disclosure, & health*, Washington, DC: APA, 1995., 125–154.

¹⁰ M. FLYNN, K. D. RUDOLPH, n. dj., 923–39.; Rachel D. FREED, Liza M. RUBENSTEIN, Issar DARYANANI, Thomas M. OLINO, Lauren B. ALLOY, "The Relationship Between Family Functioning and Adolescent Depressive Symptoms: The Role of Emotional Clarity", *Journal of Youth and Adolescence*, 45(3), 2016., 505–19.; Allison J. JESSAR, Jessica L. HAMILTON, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, "Emotional Clarity as a Mechanism Linking Emotional Neglect and Depressive Symptoms During Early Adolescence", *The Journal of Early Adolescence* 37(3), 2017., 414–32.

¹¹ Natalio EXTREMERA, Auxiliadora DURÁN, Lourdes REY, "Perceived emotional intelligence and dispositional optimism-pessimism: Analyzing their role in predicting psychological adjustment among adolescents", *Personality and Individual Differences*, 42(6), 2007., 1069–1079.

pozitivno povezane s depresivnim i anksioznim simptomima djece i adolescenata.¹² Istraživanja na odraslima pokazuju slične obrasce te neki autori smatraju da bi emocionalna jasnoća mogla predstavljati transdijagnostički simptom koji je prisutan u nizu različitih psihopatoloških sindroma.¹³ Vine i Aldao tako nalaze da su deficiti emocionalne jasnoće povezani s depresivnim simptomima, socijalnom anksioznošću i konzumacijom alkohola.

Jedno od potencijalnih teorijskih objašnjenja veze emocionalne jasnoće i ishoda mentalnog zdravlja uključuje vezu emocionalne jasnoće i regulacije emocija. Emocionalna jasnoća važan je faktor koji omogućuje efikasnu regulaciju emocija. Djeca i adolescenti koji ne mogu jasno raspoznati koje emocije doživljavaju, mogli bi imati teškoća u odabiru adekvatnih strategija regulacije emocija. Deficiti u ovoj vještini tako mogu dovesti do nejasne reprezentacije vlastitih emocija i neuspjeha u regulaciji emocija.¹⁴

Iako neka istraživanja ukazuju na potencijalne nelinearne veze emocionalne jasnoće i različitih ishoda, zbog navedenog obrasca povezanosti s različitim ishodišta, visoke razine emocionalne jasnoće smatraju se adaptivnima tijekom adolescencije.¹⁵ Upravo zbog toga potrebno je detaljnije istražiti obrasce spolnih i dobni razlika u izraženosti ove vještine u ovom osjetljivom razvojnem periodu.

1.3. Spolne razlike u emocionalnoj jasnoći u adolescenciji

Spolne razlike u emocionalnim iskustvima u adolescenciji su čest nalaz mnogih istraživanja. U pregledu emocionalnog razvoja tijekom adolescencije (dob između 10 i 20 godina), Bailen i suradnici¹⁶ nalaze prisutnost spolnih razlika u intenzitetu, nestabilnosti, frekvenciji i jasnoći doživljenih emocija. Osim viših razina intenziteta i nestabilnosti te veće frekvencije negativnih i pozitivnih emocija, djevojčice su iskazivale i niže razine emocionalne jasnoće.

¹² Amy KRANZLER, Jami F. YOUNG, Benjamin L. HANKIN, John R. Z. ABELA, Maurice J. ELIAS, Edward A. SELBY, "Emotional Awareness: A Transdiagnostic Predictor of Depression and Anxiety for Children and Adolescents", *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 45(3), 2016., 262–69.

¹³ Vera VINE, Amelia ALDAO, "Impaired Emotional Clarity and Psychopathology: A Transdiagnostic Deficit with Symptom-Specific Pathways through Emotion Regulation", *Journal of Social and Clinical Psychology*, 33(4), 2014., 319–42.

¹⁴ James GROSS, „Emotion Regulation: Current Status and Future Prospects“, *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 2015, 26:1, 1-26.

¹⁵ Juhyun PARK, Kristin NARAGON-GAINEY, "Is More Emotional Clarity Always Better? An Examination of Curvilinear and Moderated Associations between Emotional Clarity and Internalising Symptoms", *Cognition and Emotion*, 34(2), 2020., 273–87.

¹⁶ N. H. BAILEN, L. M. GREEN, R. J. THOMPSON, n. dj., 63–73.

Spolne razlike u jasnoći emocija češće su nađene na uzorcima starijih adolescenata (dob 14-17 godina;¹⁷ 14-15 godina,¹⁸ 12-19 godina¹⁹). Dok u istraživanjima s mlađom djecom i adolescentima ponekad nije nađena razlika (dob 12-13 godina,²⁰ prosječna dob 9.95²¹). U longitudinalnom istraživanju Rubenstein i suradnika²² spolne razlike u emocionalnoj jasnoći pojavile su se tek u srednjoj adolescenciji (prosječna dob 14.7 godina). Donošenje jasnog zaključka o spolnim razlikama u emocionalnoj jasnoći trenutno je otežano budući da većina istraživanja obuhvaća djecu relativno širokog raspona dobi te se razlike najčešće računaju na razini cijelog uzorka. Također, koliko je poznato autorici ovog rada dosad nije sistematski istraženo imaju li mjere emocionalne jasnoće jednaku strukturu za dječake i djevojčice. Odnosno, kako bi usporedbe aritmetičkih sredina emocionalne jasnoće između dječaka i djevojčica bile valjane, potrebno je istražiti jesu li upitnici emocionalne jasnoće mjerno invarijantni s obzirom na spol. Jedan od ciljeva ovog rada je stoga, istražiti strukturu upitnika emocionalne jasnoće kod dječaka i djevojčica u razdoblju tranzicije u adolescenciju.

1.4. Dobne razlike u emocionalnoj jasnoći u adolescenciji

Istraživanja dobnih razlika u emocionalnoj jasnoći dosad su davala nekonzistentne nalaze. Nađen je porast emocionalne jasnoće u razdoblju od rane do srednje adolescencije²³ i pozitivna korelacija dobi i emocionalne svjesnosti (dob 13-16 godina).²⁴ Međutim u dva longitudinalna istraživanja²⁵ koja su obuhvatila period od 12.

¹⁷ Rachel D. FREED, Liza M. RUBENSTEIN, Issar DARYANANI, Thomas M. OLINO, Lauren B. ALLOY, n. dj., 505–19.

¹⁸ A. J. JESSAR, J. L. HAMILTON, M. FLYNN, L. Y. ABRAMSON, L. B. ALLOY, n. dj., 414–32.

¹⁹ N. EXTREMERA, A. DURÁN, L. REY, n. dj., 1069–1079.

²⁰ STANGE, Jonathan P., Lauren B. ALLOY, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, "Negative Inferential Style, Emotional Clarity, and Life Stress: Integrating Vulnerabilities to Depression in Adolescence". *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 42(4), 2013., 508–18.

²¹ M. FLYNN, K. D. RUDOLPH, n. dj., 923–39.

²² Liza M. RUBENSTEIN, Jessica L. HAMILTON, Jonathan P. STANGE, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, "The Cyclical Nature of Depressed Mood and Future Risk: Depression, Rumination, and Deficits in Emotional Clarity in Adolescent Girls", *Journal of Adolescence*, 42(1), 2015., 68–76.

²³ Liza M. RUBENSTEIN, Jessica L. HAMILTON, Jonathan P. STANGE, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, n. dj., 68–76.

²⁴ Jennifer M. EASTABROOK, Jessica J. FLYNN, Tom HOLLENSTEIN, "Internalizing Symptoms in Female Adolescents: Associations with Emotional Awareness and Emotion Regulation", *Journal of Child and Family Studies*, 23(3), 2014., 487–96.

do 17. godine pokazalo se da u tom razdoblju dolazi do pada emocionalne jasnoće za djevojke, dok za dječake ona ostaje relativno stabilna. Nisu nađena istraživanja koja bi detaljnije istražila dobne razlike u emocionalnoj jasnoći u razdoblju tranzicije u adolescenciju. No, istraživanja drugih emocionalnih vještina ukazuju na to da je prijelaz u ranu adolescenciju osobito osjetljivo razdoblje.²⁶ U jednom istraživanju uočen je pad u samopercepciji emocionalne inteligencije u periodu tranzicije u adolescenciju (između 10. i 13. godine).²⁷ U ranoj adolescenciji dolazi do strukturalnih i funkcionalnih promjena u prefrontalnom korteksu koje omogućuju razvoj samoregulacije ponašanja.²⁸ Međutim, istovremeno pod utjecajem hormonalnih promjena povezanih s nastupom puberteta te uslijed razvoja subkortikalnih struktura mozga dolazi do porasta afektivne reaktivnosti i osjetljivosti na nagrade.²⁹ Stoga pojačana emocionalna osjetljivost može otežati razumijevanje i regulaciju emocija u ovom razvojnem periodu te može doći do privremenog pada u emocionalnoj jasnoći.

Slično kao i kod spolnih razlika u emocionalnoj jasnoći, nisu nađena istraživanja u kojima je utvrđena mjerna invarijantnost Upitnika emocionalne jasnoće s obzirom na dob djece u ranoj adolescenciji. Stoga će prije analiza aritmetičkih sredina biti provjereno ima li emocionalna jasnoća jednaku strukturu u različitim dobnim skupinama prilikom tranzicije u adolescenciju.

²⁵ Liza M. HAAS, Brae Anne MCARTHUR, Taylor A. BURKE, Thomas M. OLINO, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, "Emotional Clarity Development and Psychosocial Outcomes during Adolescence". *Emotion* 19(4), 2019., 563–72.; Diego GOMEZ-BAYA, Ramon MENDOZA, Susana PAINO, i Margarida GASPARE DE MATOS, "Perceived Emotional Intelligence as a Predictor of Depressive Symptoms during Mid-Adolescence: A Two-Year Longitudinal Study on Gender Differences", *Personality and Individual Differences*, 104, 2017., 303–12.

²⁶ E. A. SKINNER, M. J. ZIMMER-GEMBECK, n. dj., 53-62.

²⁷ Kateryna V. KEEFER, Ronald R. HOLDEN, James D. A. PARKER, "Longitudinal assessment of trait emotional intelligence: Measurement invariance and construct continuity from late childhood to adolescence", *Psychological Assessment*, 25(4), 2013., 1255–1272.

²⁸ Elizabeth P. SHULMAN, Ashley R. SMITH, Karol SILVA, Grace ICENOGLE, Natasha DUELL, Jason CHEIN, Laurence STEINBERG, "The Dual Systems Model: Review, Reappraisal, and Reaffirmation". *Developmental Cognitive Neuroscience*, 17, 2016., 103–17.

²⁹ Laurence STEINBERG, Dustin ALBERT, Elizabeth CAUFFMAN, Marie BANICH, Sandra GRAHAM, Jennifer WOOLARD, "Age Differences in Sensation Seeking and Impulsivity as Indexed by Behavior and Self-Report: Evidence for a Dual Systems Model". *Developmental Psychology*, 44(6), 2008., 1764–78.

1.5. Emocionalna jasnoća i negativna emocionalnost

Istraživanja na odraslima pokazuju da je emocionalna jasnoća umjereno negativno povezana s neuroticizmom.³⁰ Budući da postoje i spolne razlike u negativnoj emocionalnosti u adolescenciji,³¹ mjera temperamentalne negativne emocionalnosti korištena je eksploratorno kao kontrolna varijabla.

1.6. Cilj rada

Cilj je ovog rada istražiti strukturu adaptirane verzije Upitnika emocionalne jasnoće na hrvatskom uzorku djece od trećeg do šestog razreda osnovne škole. Ispitat će se postoje li spolne i dobne razlike u emocionalnoj jasnoći, te jesu li te razlike očuvane uz kontrolu negativne emocionalnosti.

Očekuje se da će struktura upitnika emocionalne jasnoće biti mjerno invarijantna s obzirom na spol i dob djece koja je operacionalizirana pomoću razreda kojeg dijete pohađa. Na temelju većine prethodnih istraživanja očekuje se da će postojati spolne razlike koje bi mogle biti izraženije u višim razredima osnovne škole. Odnosno, očekuje se da će dječaci u usporedbi s djevojčicama iskazivati više razine emocionalne jasnoće. Očekuju se i niže razine emocionalne jasnoće u višim razredima. Eksploratorno će se istražiti i da li su dobiveni obrasci razlika očuvani nakon uvođenja negativne emocionalnosti kao kontrole.

2. METODA

2.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno na temelju podataka iz prvog vala istraživanja u *sklopu projekta Dobrobit djeteta u kontekstu obitelji* (CHILD-WELL) kojeg financira

³⁰ Juhyun PARK, Kristin NARAGON-GAINEY, "Is More Emotional Clarity Always Better? An Examination of Curvilinear and Moderated Associations between Emotional Clarity and Internalising Symptoms", *Cognition and Emotion*, 34(2), 2020., 273–87.; Renee J. THOMPSON, Peter KUPPENS, Jutta MATA, Susanne M. JAEGGI, Martin BUSCHKUEHL, John JONIDES, Ian H. GOTLIB, "Emotional clarity as a function of neuroticism and major depressive disorder", *Emotion*, 15, (2015), 615-624.

³¹ Christopher J. SOTO, "The Little Six Personality Dimensions From Early Childhood to Early Adulthood: Mean-Level Age and Gender Differences in Parents' Reports: Mean-Level Development of the Little Six", *Journal of Personality*, 84(4), 2016., 409–22.

Hrvatska zaklada za znanost. Sveukupno je u prvom valu sudjelovalo 1548 djece koja pohađaju treći (25.5%), četvrti (27.5%), peti (25.1%) i šesti (21.7%) razred iz 15 osnovnih škola u Varaždinskoj i Osječko-baranjskoj županiji. U istraživanju je sudjelovao podjednak broj dječaka (49.4%) i djevojčica (50.6%). Budući da se Little Mcarov test pokazao neznačajnim ($\chi^2(113)=114.828$, $p>.05$) analize na manifestnim podacima provedene su koristeći dostupne podatke. U analizama s latentnim varijablama korištena je pak metoda nadopune nedostajućih podataka pomoću algoritma *full information maximum likelihood*. Prosječna dob djece u trećim razredima je iznosila 9.08 (SD=0.36), u četvrtim je bila 10.11 (SD=0.40), u petim 11.10 (SD=0.35), te u šestim 12.09 (SD=0.35).

2.2. Instrumenti

Emocionalna jasnoća mjerena je pomoću adaptirane verzije upitnika *Emotional Clarity Questionnaire* (ECQ).³² Originalna verzija upitnika sastoji se od 10 čestica koje mjere stupanj u kojem djeca procjenjuju razumijevanje vlastitih emocija. Uz dozvolu autorica originalnog upitnika, hrvatska verzija upitnika skraćena je na pet čestica; tri čestice su pozitivno formulirane i ukazuju na veću razinu jasnoće (primjer čestice: *Uglavnom razumijem svoje osjećaje*), a dvije čestice ukazuju na manju emocionalnu jasnoću (primjer čestice: *Često mi je teško razumjeti kako se osjećam*) te ih je potrebno rekodirati za formiranje ukupnog rezultata. Djeca su stupanj slaganja s navedenim česticama procjenjivala na skali od 1 (*u potpunosti se ne slažem*) do 5 (*u potpunosti se slažem*).

Negativna emocionalnost mjerena je pomoću subskale emocionalnost iz Upitnika dječjeg temperamenta.³³ Subskala emocionalnosti se sastoji od pet čestica (primjer čestice: *Jako sam osjećajna*) koje mjere sklonost negativnoj emocionalnosti na skali od 1 (*potpuno netočno*) do 5 (*potpuno točno*). Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (omega ω) iznosila .67.

2.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u sklopu prvog vala projekta CHILD-WELL. Djeca čiji su roditelji dali pristanak za sudjelovanje u istraživanju i koja su sama pristala sudje-

³² M. FLYNN, K. D. RUDOLPH, n. dj., 923–39.

³³ Arnold H. BUSS, Robert PLOMIN, Temperament: Early developing personality traits, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1984, 84-104.

lovati, ispunila su bateriju upitnika tipa papir-olovka tijekom redovne nastave. Ispunjavanje upitnika u najmlađoj dobnoj skupini bilo je grupno vođeno. Istraživanje ima odobrenje Etičkog povjerenstva Instituta Ivo Pilar te dozvole ravnatelja osnovnih škola i nadležnih institucija.

2.4. Plan analiza

Analize su provedene u statističkim programima R i SPSS. Prije analiza spolnih i dobnih razlika provjerena je struktura adaptirane verzije Upitnika emocionalne jasnoće. Istraženo je ima li upitnik od pet čestica jednaku strukturu s obzirom na spol i razred. Prilikom preliminarnih analiza utvrđeno je da negativno formulirane čestice nisu zasićene faktorom emocionalne jasnoće u trećim razredima, stoga je istražena struktura nekoliko alternativnih modela s različitim brojem čestica na različitim poduzorcima. Konfirmatorna faktorska analiza provedena je u R-u uz pomoć paketa lavaan. Korištena je robusna maximum likelihood metoda procjene parametara (MLR). Modeli su evaluirani pomoću nekoliko kriterija. Adekvatno pristajanje modela je utvrđeno ako je CFI (eng. comparative fit index) > 0.95, RMSEA (eng. root mean square error of approximation) < 0.06, i SRMR (eng. standardized root mean square residual) < 0.08.³⁴ Nakon što je odabran model s najboljim pokazateljima pristajanja i psihometrijskim karakteristikama, analizirana je mjerna invarijantnost s obzirom na spol i razred. Mjerna invarijantnost testirana je u tri koraka provjerom konfiguralne, metrijske i skalarne invarijantnosti. Konfiguralna mjerna invarijantnost je postignuta ukoliko su sve čestice u svim grupama zasićene istim faktorom, metrijska invarijantnost je ostvarena ako su čestice u jednakoj mjeri zasićene istim faktorom u različitim grupama, i skalarna invarijantnost koja je postignuta ako iste čestice u različitim grupama imaju jednake odsječke (eng. *intercept*).³⁵ Nakon utvrđivanja mjerne invarijantnosti analizirane su spolne i dobne razlike bez i uz kontrolu negativne emocionalnosti.

³⁴ Timothy, BROWN, "Confirmatory Factor Analysis for Applied Research", *The Guilford Press*, New York-London, 2015, 35-87.

³³ Isto, 206-286.

3. REZULTATI

3.1. Struktura upitnika

U Tablici 1 prikazani su rezultati testiranja različitih modela strukture emocionalne jasnoće. Verzija upitnika od pet čestica na cijelom uzorku nije imala adekvatne indikatore pristajanja (Model 5, 3.-6. razredi). Detaljnijom analizom utvrđeno je da je potrebno dodati korelaciju reziduala dvije negativno formulirane čestice (modifikacijski indeks=501.506), koje pak nisu imale značajna zasićenja faktorom emocionalne jasnoće u poduzorku učenika trećih razreda. Izbacivanje dviju negativno formuliranih čestica u Modelu 3 dobivena su značajna i pozitivna zasićenja u sva četiri razreda te adekvatne razine pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije u svim razredima (ω od .72 u trećim razredima do .77 u petim razredima). Budući da ovaj model ima tri čestice i da je potpuno identificiran, nije moguće detaljnije utvrditi njegovo pristajanje podacima, stoga je potrebno u budućim longitudinalnim istraživanjima istražiti njegovo pristajanje i mjernu invarijantnost. U nastavku analiza su testirani modeli koji uključuju pozitivno i negativno formulirane čestice samo na učenicima četvrtih, petih i šestih razreda.

Tablica 1. Usporedba modela različitih verzija Upitnika emocionalne jasnoće

	n	χ^2	df	p	rCFI	rRMSEA	SRMR	Omega
Model 5 (3. - 6.raz.)	1522	496.357	5	0	0.683	0.275	0.114	0.67
Model 3 (3. - 6.raz.)	1522	0	0	0	1	0	0	0.75
Model 5 (4. - 6.raz)	1131	349.709	5	0	0.734	0.265	0.101	0.72
Model 5 s korelacijom reziduala (4. - 6.raz.)	1131	4.892	4	0.299	0.999	0.015	0.013	0.62
Model 4 (4. - 6.raz.)	1131	4.533	2	0.104	0.997	0.036	0.012	0.71

Napomena: u zagradi je naveden uzorak na kojem je testiran model; rCFI – robusni comparative fit index; rRMSEA – robusni root mean square error of approximation; SRMR – standardized root mean square residual.

Model od pet čestica na uzorku učenika od četvrtih do šestih razreda također nije imao dobre pokazatelje pristajanja (Tablica 1 Model 5 (4. – 6. razredi). Nakon uključivanja korelacije reziduala čestica model je imao dobro pristajanje podacima, no pouzdanost faktora je bila ispod razine od .70. Na temelju veličine zasićenja i korelacije s ukupnim rezultatom, u modelu je zadržana jedna negativno formulirana čestica (*Često mi je teško razumjeti kako se osjećam*). Model 4 sastojao se tako od četiri čestice i imao je nešto više rezultate na RMESA pokazatelju pristajanja, no bolji rezultat na SRMR-u u odnosu na Model 5 s korelacijom reziduala. Pouzdanost emocionalne jasnoće je također zadovoljavajuća u Modelu 4, stoga je taj model odabran za korištenje u daljnim analizama. U nastavku je testirana spolna i dobna invarijantnost Modela 4.

Tablica 2. Provjera mjerne invarijantnosti Modela s četiri čestice prema spolu

Spol	Djevojčice (n1)	Dječaci (n2)	χ^2	df	p	rCFI	r R M - SEA	SRMR	$\Delta\chi^2$
Konfiguralni model	583	548	5.078	4	0.279	0.999	0.024	0.013	
Metrijski model	583	548	5.216	7	0.634	1	0	0.015	p>.05
Skalarni model	583	548	6.212	10	0.797	1	0	0.016	p>.05

Napomena: CFI – robusni comparative fit index; rRMSEA – robusni root mean square error of approximation; SRMR – standardized root mean square residual

U Tablicama 2 i 3 nalaze se rezultati provjere konfiguralne, metrijske i skalarnе invarijantnosti Modela 4. Vidljivo je da uvođenje restrikcija u zasićenjima i odsječcima odabranih čestica ne dovodi do značajnog pogoršanja u pristajanju modela, stoga možemo zaključiti da je struktura upitnika jednaka za djevojčice i dječake, te za učenike četvrtih, petih i šestih razreda.

Tablica 3. Provjera mjerne invarijantnosti Modela s četiri čestice u četvrtom, petom i šestom razredu

Razred	4 (n1)	5 (n2)	6 (n3)	χ^2	df	p	rCFI	r R M - SEA	SRMR	$\Delta\chi^2$
Konfiguralni model	421	382	328	6.491	6	0.370	0.999	0.016	0.013	
Metrijski model	421	382	328	10.506	12	0.572	1	0	0.026	p>.05
Skalarni model	421	382	328	13.299	18	0.774	1	0	0.028	p>.05

Napomena: CFI – robusni comparative fit index; rRMSEA – robusni root mean square error of approximation; SRMR – standardized root mean square residual

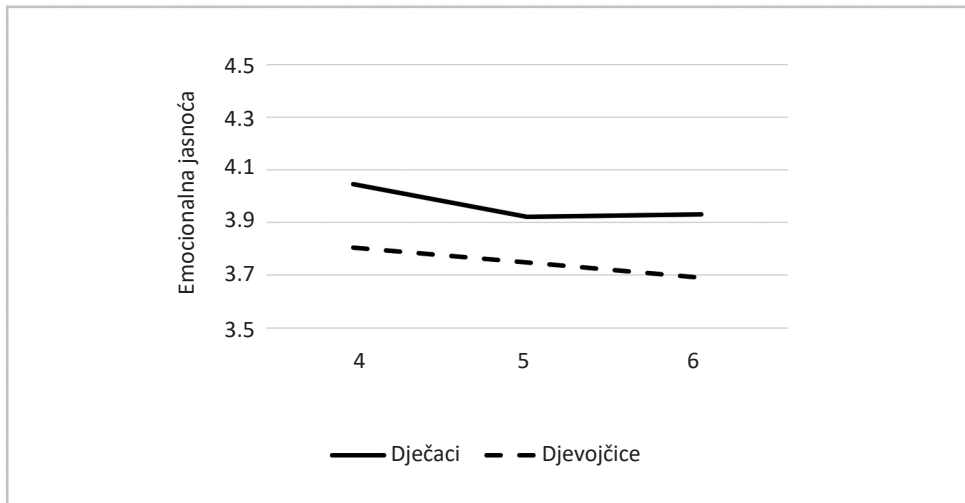
3.2. Spolne i dobne razlike

Spolne i dobne razlike testirane su dvosmjernom analizom varijance. U Tablici 4 prikazani su rezultati. Nije bilo interakcije spola i razreda, no glavni efekt spola bio je statistički značajan, dok glavni efekt razreda nije dosegao razinu značajnosti od .05.

Tablica 4 Dvosmjerna analiza varijance sa spolom i razredom kao prediktorima emocionalne jasnoće

Razred	4		5		6		Ukupno	
Spol	Dječaci	Djevojčice	Dječaci	Djevojčice	Dječaci	Djevojčice	Dječaci	Djevojčice
<i>M</i>	4.05	3.81	3.92	3.75	3.93	3.69	3.97	3.75
<i>SD</i>	0.77	0.79	0.76	0.74	0.70	0.88	0.75	0.80
<i>N</i>	208	203	167	206	158	165	533	574
Ukupno								
<i>M</i>	3.93		3.83		3.81		3.86	
<i>SD</i>	0.79		0.75		0.80		0.78	
<i>N</i>	411		373		323		1107	
Razred	$F(2,1101)=2.371, p=.094, \eta^2 = .004$							
Spol	$F(1,1101)=21.961, p<.001, \eta^2 = .020$							
Razred x spol	$F(2,1101)=0.244, p=.784, \eta^2 = .000$							

Na Slici 1 vidimo da postoje konzistentne spolne razlike u emocionalnoj jasnoći već od četvrtog razreda. Dječaci kroz sva tri razreda izjavljuju da imaju više razine emocionalne jasnoće u odnosu na djevojčice, no veličina tog efekta je mala. Iako glavni efekt razreda nije statistički značajan, primjetan je trend blagog pada između četvrtog i šestog razreda.

Slika 1. Prikaz razina emocionalne jasnoće s obzirom na spol od četvrtog do šestog razreda

Analiza spolnih i dobnih razlika uz kontrolu negativne emocionalnosti provedena je pomoću hijerarhijske regresijske analize. Negativna emocionalnost bila je negativno povezana s emocionalnom jasnoćom na bivarijatnoj razini ($r = -.34$, $p < .001$) te pozitivno sa spolom ($r = .28$, $p < .001$). Djevojčice i djeca s nižim razinama emocionalne jasnoće imala su više razine negativne emocionalnosti.

U prvom koraku regresijske analize kao prediktori uvedeni su spol, te dummy varijable za peti i šesti razred (četvrti razred je referentna skupina). U drugom koraku uvedena je negativna emocionalnost. U tablici 5 vidljivo je da su u prvom koraku spol i šesti razred značajni prediktori emocionalne jasnoće. Djevojčice i djeca koja pohađaju šesti razred imala su nešto niže razine emocionalne jasnoće u odnosu na dječake i djecu iz četvrtih razreda. U analizi varijance također je bio prisutan trend u kojem su djeca u šestim razredima imala nižu emocionalnu jasnoću u odnosu na djecu iz četvrtih razreda, no ta razlika nije bila dovoljno velika da bi bila statistički značajna. Nakon uvođenja negativne emocionalnosti u drugom koraku, ni spol ni šesti razred više nisu bili značajni prediktori emocionalne jasnoće. Negativna emocionalnost bila je negativan prediktor emocionalne jasnoće. Djeca koja su iskazala više razine negativne emocionalnosti, izvještavala su i o nižim razinama emocionalne jasnoće.

Tablica 5. Hijerarhijska regresijska analiza s emocionalnom jasnoćom kao kriterijem

Model	β	p	
1. Spol (dječaci = 1, djevojčice=2)	-.141	.000	$R = .16$, $p < .001$, $R^2 = 0.025$, $p < .001$
Peti razred	-.053	.112	
Šesti razred	-.068	.043	
2. Spol (dječaci = 1, djevojčice=2)	-.049	.097	$R = .34$, $p < .001$, $\Delta R^2 = 0.093$, $p < .001$
Peti razred	-.042	.187	
Šesti razred	-.036	.261	
Negativna emocionalnost	-.320	.000	

4. RASPRAVA

Prvi cilj ovog istraživanja bio je usporediti strukturu prilagođene verzije Upitnika emocionalne jasnoće na hrvatskom uzorku djece od trećeg do šestog razreda

osnovne škole. Preliminarne su analize pokazale da struktura upitnika emocionalne jasnoće nije identična za djecu u trećem razredu u usporedbi s ostalim razredima. Naime, u najmlađoj dobnoj skupini (treći razredi) obrnuto kodirane čestice nisu imale značajna zasićenja faktorom emocionalne jasnoće. Zbog nemogućnosti provjere pristajanja skraćenog modela od tri čestice u ovom istraživanju, provjere na je struktura upitnika s uključenim obrnuto kodiranim česticama u poduzorcima djece u četvrtom, petom i šestom razredu. Te su analize pokazale dobro pristajanje modela emocionalne jasnoće koji se sastoji od tri pozitivno formulirane čestice, te jedne negativno formulirane čestice. Daljnje analize tog modela pokazale su da je struktura faktora emocionalne jasnoće usporediva za dječake i djevojčice, te za učenike četvrtog, petog i šestog razreda.

Drugi cilj ovog rada odnosio se na provjeru spolnih i dobnih razlika u izraženošći emocionalne jasnoće. U skladu s očekivanjima utvrđena je prisutnost spolnih razlika na uzorku djece od četvrtog do šestog razreda. Iz grafičkog prikaza na Slici 1 vidljivo je da dječaci postižu više rezultate na upitniku emocionalne jasnoće već od četvrtog razreda. Taj je nalaz u skladu s drugim istraživanjima³⁶ iako nije bilo sasvim jasno jesu li značajne spolne razlike prisutne već u dobi od 10 godina. Spolne razlike u emocionalnom doživljavanju objašnjavaju se različitim rodnom socijalizacijom emocija i neuroanatomskim razlikama,³⁷ ranijim pubertalnim sazrijevanjem,³⁸ i različitim obrascima korištenja strategija regulacije emocija³⁹ (primjerice ruminacije). Iako nije sasvim jasno što je uzrok spolnih razlika u ovom razdoblju, one su prisutne u različitim emocionalnim varijablama. Primjerice, djevojčice iskazuju i više emocionalnih problema⁴⁰ i više razine neuroticizma.⁴¹ Stoga je u ovom istraživanju eksploratorno istraženo je li spol značajan prediktor emocionalne jasnoće i nakon kontrole negativne emocionalnosti. Pokazalo se da spol nema samostalan značajan doprinos objašnjenju emocionalne jasnoće nakon uvođenja negativne emocionalnosti kao prediktora. Djeca koja su iskazala više razine negativne emocio-

³⁶ Liza M. RUBENSTEIN, Jessica L. HAMILTON, Jonathan P. STANGE, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, n. dj., 68–76.; N. H. BAILEN, L. M. GREEN, R. J. THOMPSON, n. dj., 63–73.

³⁷ Isto, 63–73.

³⁸ Xiaojia GE, Rand D. CONGER, Glen H. Jr. ELDER, "Pubertal transition, stressful life events, and the emergence of gender differences in adolescent depressive symptoms" *Developmental Psychology*, 37(3), 2001., 404–417.

³⁹ Susan NOLEN-HOEKSEMA, Joan S. GIRGUS, "The emergence of gender differences in depression during adolescence", *Psychological Bulletin*, 115(3), 1994., 424–443.

⁴⁰ Yeosun YOON, Mia EISENSTADT, Suzet Tanya LEREYA, Jessica DEIGHTON, "Gender Difference in the Change of Adolescents' Mental Health and Subjective Wellbeing Trajectories", *European Child & Adolescent Psychiatry*, 2022.

⁴¹ C. J. SOTO, n. dj., 409–22.

nalnosti imala su niže razine emocionalne jasnoće. Ovakav obrazac rezultata mogao bi ukazivati na potencijalnu medijsku ulogu negativne emocionalnosti u odnosu spola i emocionalne jasnoće. Moguće je da porastom doživljaja negativnih emocija kod djevojčica dolazi i do pada emocionalne jasnoće. Dosadašnja istraživanja nisu direktno istražila ovu hipotezu. Međutim, neka istraživanja pokazala su da je odnos depresivnih simptoma i emocionalne jasnoće dvosmjernan.⁴² Više razine depresivnih simptoma godinu ranije predviđale su niže razine emocionalne jasnoće. Moguće je da doživljaj negativnog afekta otežava razumijevanje vlastitih emocija. Mogući je i da djeca koja doživljavaju više razine negativnih emocija češće koriste neadekvatne strategije regulacije emocija poput ruminacije koje dodatno otežavaju razumijevanje vlastitih emocija. Dosadašnja istraživanja pokazuju da djeca koja češće koriste ruminaciju imaju nižu emocionalnu jasnoću te da ruminacija posreduje odnos depresivnih simptoma i emocionalne jasnoće na cijelom uzorku,⁴³ i samo za djevojčice.⁴⁴ U budućim longitudinalnim istraživanjima potrebno je detaljnije istražiti što posreduje vezu spola i emocionalne jasnoće.

U ovom istraživanju nisu utvrđene jasne dobne razlike u emocionalnoj jasnoći, iako je moguće da postoji blagi trend pada s porastom dobi. Istraživanja⁴⁵ koja su utvrdila promjene u razinama emocionalne jasnoće u adolescenciji uglavnom su koristila šire dobne raspone koja su obuhvaćala i srednju adolescenciju. Na temelju tih istraživanja, veće promjene, odnosno pad emocionalne jasnoće može se očekivati na prijelazu iz rane u srednju adolescenciju i to osobito za djevojčice.

Budući da je ovo istraživanje transversalnog tipa nije moguće razdvojiti efekte dobi i specifičnosti ispitivane kohorte. I dobne i spolne razlike u ranoj adolescenciji u budućim istraživanjima potrebno je istražiti koristeći longitudinalne nacрте kako bi se preciznije moglo utvrditi u kojem razdoblju dolazi do promjena i pojave spolnih razlika. U ovom istraživanju korištene su mjere samoprocjene koje su jako ovisne o djetetovoj vještini introspekcije. Stoga je moguće da samoprocjene emocionalne jasnoće nisu jednako pouzdane i valjane za svu djecu. U budućim istraživanjima potrebno je dodatno istražiti i strukturu emocionalne jasnoće kod djece mlađe od 10 godina. Istraživanja u SAD-u ukazuju na to da bi se emocionalna jasnoća mogla pouzdano mjeriti samoprocjenama već kod djece od osam godina.⁴⁶

⁴² Anke W. BLÖTE, P. Michiel WESTENBERG, "The Temporal Association between Emotional Clarity and Depression Symptoms in Adolescents", *Journal of Adolescence* 71(1), 2019., 110–18.

⁴³ Isto, 110–18.

⁴⁴ R. D. FREED, L. M. RUBENSTEIN, I. DARYANANI, T. M. OLINO, L. B. ALLOY, n.dj., 505–19.

L. M. HAAS, B. A. MCARTHUR, T. A. BURKE, T. M. OLINO, L. Y. ABRAMSON, L. B. ALLOY, n. dj., 563–72.; D. GOMEZ-BAYA, R. MENDOZA, S. PAINO, M. GASPARE DE MATOS, n. dj., 303–12.

⁴⁵ M. FLYNN, K. D. RUDOLPH, "The Contribution of Deficits in Emotional Clarity to Stress Responses and

⁴⁶ Depression". *Journal of Applied Developmental Psychology* 31(4), 2010., 291–97.

Zaključno u ovom istraživanju utvrđeno je da je struktura hrvatske adaptirane verzije Upitnika emocionalne jasnoće usporediva za dječake i djevojčice te za djecu u četvrtim, petim i šestim razredima. Pokazalo se da od četvrtog do šestog razreda ne dolazi do značajnijih promjena u razinama emocionalne jasnoće, te da dječaci već od četvrtog razreda iskazuju više razine emocionalne jasnoće u odnosu na djevojčice. Eksploratorne su analize pokazale da spol i dob ne doprinose značajno predikciji emocionalne jasnoće nakon kontrole negativne emocionalnosti.

LITERATURA

- 1/ Natasha H. BAILEN, Lauren M. GREEN, Renee J. THOMPSON, "Understanding Emotion in Adolescents: A Review of Emotional Frequency, Intensity, Instability, and Clarity", *Emotion Review*, 11(1), 2019, 63–73.
- 2/ Anke W. BLÖTE, i P. Michiel WESTENBERG, "The Temporal Association between Emotional Clarity and Depression Symptoms in Adolescents", *Journal of Adolescence*, 71(1), 2019., 110–18.
- 3/ Timothy, BROWN, *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*, The Guilford Press, New York-London, 2015, 206-286.
- 4/ Arnold H. BUSS, Robert PLOMIN, *Temperament: Early developing personality traits*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1984, 84-104.
- 5/ Jennifer M. EASTABROOK, Jessica J. FLYNN, Tom HOLLENSTEIN, "Internalizing Symptoms in Female Adolescents: Associations with Emotional Awareness and Emotion Regulation", *Journal of Child and Family Studies*, 23(3), 2014., 487–96.
- 6/ Natalio EXTREMERA, Auxiliadora DURÁN, Lourdes REY, "Perceived emotional intelligence and dispositional optimism-pessimism: Analyzing their role in predicting psychological adjustment among adolescents" *Personality and Individual Differences*, 42(6), 2007., 1069–1079.
- 7/ Megan FLYNN, Karen D. RUDOLPH, "The Contribution of Deficits in Emotional Clarity to Stress Responses and Depression". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(4), 2010., 291–97.
- 8/ Megan FLYNN, Karen D. RUDOLPH, "Prospective Examination of Emotional Clarity, Stress Responses, and Depressive Symptoms During Early Adolescence", *The Journal of Early Adolescence*, 34(7), 2014., 923–39.
- 9/ Rachel D. FREED, Liza M. RUBENSTEIN, Issar DARYANANI, Thomas M. OLINO, Lauren B. ALLOY, "The Relationship Between Family Functioning and Adolescent Depressive Symptoms: The Role of Emotional Clarity", *Journal of Youth and Adolescence*, 45(3), 2016., 505–19.

- 10/ Xiaojia GE, Rand D. CONGER, Glen H. Jr. ELDER, "Pubertal transition, stressful life events, and the emergence of gender differences in adolescent depressive symptoms", *Developmental Psychology*, 37(3), 2001., 404–417.
- 11/ Carol L. GOHM, Gerald L. CLORE, "Four Latent Traits of Emotional Experience and Their Involvement in Well-Being, Coping, and Attributional Style", *Cognition & Emotion*, 16(4), 2002., 495–518.
- 12/ Carol L. GOHM, Gerald L. CLORE, "Individual Differences in Emotional Experience: Mapping Available Scales to Processes", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(6), 2000., 679–97.
- 13/ Diego GOMEZ-BAYA, Ramon MENDOZA, Susana PAINO, i Margarida GASPAR DE MATOS, "Perceived Emotional Intelligence as a Predictor of Depressive Symptoms during Mid-Adolescence: A Two-Year Longitudinal Study on Gender Differences", *Personality and Individual Differences*, 104, 2017., 303–12.
- 14/ James, GROSS, "Emotion Regulation: Current Status and Future Prospects", *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 2015, 26:1, 1-26
- 15/ Liza M. HAAS, Brae Anne MCARTHUR, Taylor A. BURKE, Thomas M. OLINO, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, "Emotional Clarity Development and Psychosocial Outcomes during Adolescence" *Emotion*, 19(4), 2019., 563–72.
- 16/ Allison J. JESSAR, Jessica L. HAMILTON, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, "Emotional Clarity as a Mechanism Linking Emotional Neglect and Depressive Symptoms During Early Adolescence", *The Journal of Early Adolescence*, 37(3), 2017., 414–32.
- 17/ Kateryna V. KEEFER, Ronald R. HOLDEN, James D. A. PARKER, "Longitudinal assessment of trait emotional intelligence: Measurement invariance and construct continuity from late childhood to adolescence", *Psychological Assessment*, 25(4), 2013., 1255–1272.
- 18/ Amy KRANZLER, Jami F. YOUNG, Benjamin L. HANKIN, John R. Z. ABELA, Maurice J. ELIAS, Edward A. SELBY, "Emotional Awareness: A Transdiagnostic Predictor of Depression and Anxiety for Children and Adolescents", *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 45(3), 2016., 262–69.
- 19/ Reed W. LARSON, Giovanni MONETA, Maryse H. RICHARDS, Suzanne WILSON, "Continuity, stability, and change in daily emotional experience across adolescence", *Child development*, 73(4), 2002, 1151-1165.
- 20/ Susan NOLEN-HOEKSEMA, Joan S. GIRGUS, "The emergence of gender differences in depression during adolescence", *Psychological Bulletin*, 115(3), 1994., 424–443.
- 21/ Juhyun PARK, Kristin NARAGON-GAINEY, "Is More Emotional Clarity Always Better? An Examination of Curvilinear and Moderated Associations between

- Emotional Clarity and Internalising Symptoms", *Cognition and Emotion* 34(2), 2020., 273–87.
- 22/ Liza M. RUBENSTEIN, Jessica L. HAMILTON, Jonathan P. STANGE, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, Lauren B. ALLOY, "The Cyclical Nature of Depressed Mood and Future Risk: Depression, Rumination, and Deficits in Emotional Clarity in Adolescent Girls", *Journal of Adolescence*, 42(1), 2015., 68–76.
- 23/ Peter SALOVEY, John D. MAYER, Susan Lee GOLDMAN, Carolyn TURVEY, Tibor P. PALFAI, "Emotional attention, clarity, and repair: Exploring emotional intelligence using the Trait Meta-Mood Scale", u J. PENNEBAKER (Ur.), *Emotion, disclosure, & health*, Washington, DC: APA, 1995., 125–154.
- 24/ Elizabeth P. SHULMAN, Ashley R. SMITH, Karol SILVA, Grace ICENOGLE, Natasha DUELL, Jason CHEIN, Laurence STEINBERG, "The Dual Systems Model: Review, Reappraisal, and Reaffirmation". *Developmental Cognitive Neuroscience*, 17, 2016., 103–17.
- 25/ Ellen A. SKINNER, Melanie J. ZIMMER-GEMBECK, "The development of coping: Stress, neurophysiology, social relationships, and resilience during childhood and adolescence", Springer International Publishing AG, 2016., 53-62.
- 26/ Christopher J. SOTO, "The Little Six Personality Dimensions From Early Childhood to Early Adulthood: Mean-Level Age and Gender Differences in Parents' Reports: Mean-Level Development of the Little Six", *Journal of Personality*, 84(4), 2016., 409–22.
- 27/ STANGE, Jonathan P., Lauren B. ALLOY, Megan FLYNN, Lyn Y. ABRAMSON, "Negative Inferential Style, Emotional Clarity, and Life Stress: Integrating Vulnerabilities to Depression in Adolescence". *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 42(4), 2013., 508–18.
- 28/ Laurence STEINBERG, Dustin ALBERT, Elizabeth CAUFFMAN, Marie BANICH, Sandra GRAHAM, Jennifer WOOLARD, "Age Differences in Sensation Seeking and Impulsivity as Indexed by Behavior and Self-Report: Evidence for a Dual Systems Model". *Developmental Psychology*, 44(6), 2008., 1764–78.
- 29/ Renee J. THOMPSON, Peter KUPPENS, Jutta MATA, Susanne M. JAEGGI, Martin BUSCHKUEHL, John JONIDES, Ian H. GOTLIB, "Emotional clarity as a function of neuroticism and major depressive disorder", *Emotion*, 15, (2015), 615-624.
- 30/ Vera VINE, Amelia ALDAO, "Impaired Emotional Clarity and Psychopathology: A Transdiagnostic Deficit with Symptom-Specific Pathways through Emotion Regulation", *Journal of Social and Clinical Psychology*, 33(4), 2014., 319–42.
- 31/ Yeosun YOON, Mia EISENSTADT, Suzet Tanya LEREYA, Jessica DEIGHTON, "Gender Difference in the Change of Adolescents' Mental Health and Subjective Wellbeing Trajectories", *European Child & Adolescent Psychiatry*, 2022.

SUMMARY

EMOTIONAL SKILLS IN EARLY ADOLESCENCE - GENDER AND AGE DIFFERENCES

The transition to adolescence brings numerous changes for children and adolescents. Adequately developed emotional skills may be necessary for successful coping with the challenges of that period. Emotional clarity is an emotional skill defined as an understanding of one's own emotions. Previous research shows that there are gender and age differences in emotional clarity in adolescence, but it is not entirely clear when they occur. The aim of this research is to explore the structure of the Croatian version of the Emotional Clarity Questionnaire and to investigate whether there are gender and age differences in emotional clarity in the period of transition to adolescence. The research was conducted as part of the project titled: Child Well-being in the Family Context (CHILD-WELL), which is financed by the Croatian Science Foundation. 1,548 children attending the third, fourth, fifth, and sixth grades of the primary school participated in the project. In this research, a shortened version of the Emotional Clarity Questionnaire was used on a Croatian sample of children. The children also provided information about their own negative emotionality. Analyzes showed that the shortened version of the Emotional Clarity Questionnaire is comparable for boys and girls, and for children in the fourth, fifth and sixth grades of elementary school. The results also showed that there are no significant age differences in this developmental period. However, there were consistent gender differences. Boys showed higher levels of emotional clarity than girls from fourth to sixth grade. However, additional exploratory analyzes revealed that gender differences are not present after controlling for children's negative emotionality.

Key Words: emotional skills; emotional clarity; transition to adolescence.